

Dorovský, Ivan

Od doktorátu k habilitaci

In: Dorovský, Ivan. *Konstantin Jireček : život a dílo*. Vyd. 1. V Brně: Univerzita J.E. Purkyně, 1983, pp. 79-89

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/121848>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

OD DOKTORÁTU K HABILITACI

„Velmi důležité jsou Vaše objevy o letech 1668 a 1688. Gratuluji Vám. Uveřejněte je co nejdříve. Srbské dějiny neopouštějte, nepochybuji, že jimi ještě více překvapíte svět, ještě více potěšíte slovanskou vědu než dějinami bulharskými.“ To napsal K. Jirečkovi M. Drinov počátkem října 1876.¹

O jaké objevy šlo? V srpnu 1876 Jireček sděloval Drinovovi, že objevil genealogii rodu Pejačevičů a podrobně mu své objevy popsal. Proto Drinov spěchal již počátkem září 1876 Jirečkovi poděkovat, že jej s genealogií seznámil, neboť je „velmi zajímavá“ a skutečně „otvírá nové stránky v bulharských dějinách“.² Rod Pejačevičů pocházel z Čiprovce. Zde vypuklo několik povstání. Vůdcem jednoho povstání r. 1688 byl G. Pejačevič. Jeho syn Jakov Pejačevič patřil spolu s F. X. Pejačevičem, K. Pejkičem, F. Stanislavovem aj. ke skupině katolických spisovatelů. F. X. Pejačevič byl jedním z nejvýznamnějších představitelů bulharské protireformace. Psal latinsky nebo „ilyrsky“, tj. směsí bulharštiny a charvátštiny. Napsal latinsky spis *Historia Serviae*, který vyšel posmrtně 1799. V něm rozmlouvají Bulhar a Srb o své minulosti. Historický materiál od-povídá tehdejší barokní historiografii. Název Srbsko v titulu zahrnoval jak Srbsko, tak i Bulharsko.

Častá zjednodušující tvrzení o tom, že se K. Jireček soustřeďoval ve své vědecké činnosti pouze nebo především na bulharské dějiny, nejsou tak docela pravdivá. Jireček se orientoval slavisticky se zvláštním zřetelem k dějinám balkánských slovanských i neslovanských národů. Pouhý výčet referátů, recenzí, zpráv, článků a studií, které napsal v letech 1874 až 1875, mluví jasně ve prospěch našeho tvrzení.

Vydání jeho Dějin národa bulharského završilo jednu etapu Jirečkovy vědecké činnosti, která byla korunována ukončením univerzitních studií a získáním doktorátu z filozofie v červnu 1876. Doktorát mu byl udělen na základě knihy o bulharských dějinách. „Úspěch na poli literárním,“ jak hodnotil vydání své knihy o bulharských dějinách, jej vedl k dráze

¹ *Iz archiva na Konstantin Ireček*, II, 129.

² *Tamtéž*, 128.

univerzitní, nikoli však na základě snad pouze bulharských dějin, nýbrž zpracováním dalších historických otázek obecně balkánských.

Paralelně se shromažďováním potřebných pramenů k bulharským dějinám Jireček rozšiřoval své balkanistické vědecké zájmy také na historické otázky ostatních balkánských národů. Povzbuzen zejména M. Drinovem soustředil se na zpracování dějin Jihoslovanů, především Srbů.

Jirečkova „orientace“ nebo jeho soustředění na otázky dějin Jihoslovanů nastupuje výrazněji v době, kdy například psal Emanuilu N. Konakimu Vogoridimu: „Dějiny bulharského národa, nynější postavení a minulost Vašich krajanů, velká budoucnost B.(ulharska) budou tvořit vždy p ř e v á ž n o u část mých vědeckých výzkumů.“³

Zdůraznili jsme již plodnost korespondence a spolupráce mezi M. Drinovem a K. Jirečkem a jejich přínos pro Jirečkův další vědecký růst. M. Drinov pravidelně informoval Jirečka např. o vztahu Ruska k jižním Slovanům, upozorňoval ho na nově vyšlé práce ruských slavistů o východní otázce, o dějinách Byzance, o Ochridském a Pečském patriarchátu či o vzájemných vztazích slovanských nářečí. V dubnu 1877 se jej Drinov dotazoval, jak pokračují srbské dějiny. Jireček mu hned počátkem května 1877 spěchal oznámit, že pracuje na novém díle, téměř již hotovém, nazvaném *Die Heerstrasse von Belgrad nach Constantinopel und die Balkanpässe*. Jak Jireček sám napsal, byla to jeho habilitační historicko-geografická práce „o velké silnici z Bělehradu do Cařihradu od doby římské až po naše dny, kde se týmž směrem začala stavba železnice, a o průmyslích balkánských“.⁴ M. Drinov mu blahopřál k tomuto novému úspěchu a napsal: „Jsem rád, že Vám mohu říci, že tohle Vaše dílo bude nyní mít kromě vědeckého významu také velký praktický význam, jakým Bůh požehnal Vaše bulharské dějiny. Pospěšte si s jeho vydáním a pošlete co nejdříve, protože je očekáváme s velkou netrpělivostí.“⁵

Počátkem června 1877 podal Jireček uvedené dílo jako habilitační spis pro obor obecné dějiny. Ovšem práce, kterými se mohl prokázat, týkaly se dějin slovanských národů. V té době však stejně slovanské dějiny tvořily součást obecných dějin. Habilitační komisi tvořili V. V. Tomek, A. Gindely a profesor zeměpisu D. W. Grün.⁶ Profesor oboru K. Höfler jako člen

³ Tamtéž, I, 124; viz též Jirečkův nevydaný deník *Zápisky za léta 1877–1878*, listy 16 a 17, Archiven institut na BAN, fond Ireček, čís. 97 e. Podtržení je moje.

⁴ R. O., *Konstantin Jireček. K jeho 50. narozeninám*, Osvěta, 1904, 685.

⁵ *Iz archiva na Konstantin Ireček*, II, 137–138.

⁶ K a z b u n d a, K., *Stolice dějin na pražské univerzitě*, II, Praha 1965, 227. Vlastenecky orientovaná česká žurnalistika vyčítala Jirečkovi, že svá díla píše německy. Jireček si v dopise ze 4. listopadu 1877 postěžoval V. Jagičovi: „Jestlipak víte, že česká žurnalistika mě a několik mých přátel začala nemilosrdně napadat, že píšeme někdy také německy (Heerstrasse, o římských cestách)!? Když se my sami nebudeme starat, aby svět o nás věděl, druzí se o nás starat nebudou. A proto čest a díky Vám a Vašemu Archivu.“ Viz *Narodna sveučilišna biblioteka u Zagrebu*, R 4610 b.

ústavověrné strany zřejmě nechtěl mít s habilitací syna ministra Hohenwertova kabinetu, jehož cílem bylo odstranění německé nadvlády v českých zemích, nic společného.

V době, kdy osvobozenecký boj balkánských národů měl takový ohlas v Evropě i v Čechách, nebylo pro Vídeň ani pro pražskou univerzitu přijatelné, aby označila Jirečkův obor širěji jako dějiny balkánských Slovanů nebo dokonce jako slovanské dějiny. Aby se zřejmě vyhovělo také K. Höflerovi, byl Jirečkův obor vymezen a vhodně opsán. A tak po habilitačním kolokviu, které Jireček dne 5. července 1877 úspěšně vykonal, podal děkanát filozofické fakulty dne 13. července ministerstvu vyučování návrh, aby byl potvrzen jako soukromý docent „etnografie a dějin zemí Pontu ve středním a novém věku“. Spojení „země černomořské“ (der Pontusländer), s nímž se setkáváme v ruské i německé literatuře, mohlo však zahrnovat také dějiny východních Slovanů i dějiny jihovýchodní Evropy včetně dějin tureckých.⁷ Omezení Jirečkovy venie legendi muselo prý být provedeno proto, aby „nevzbudilo rivalitu Němců, kteří se tehdy velice báli rostoucího počtu soukromých docentů“.⁸ Jireček byl potvrzen jako soukromý docent výnosem ministerstva vyučování ze dne 2. srpna 1877. Stal se docentem ve svých třiaadvaceti letech.

Jirečkův habilitační spis pojednával o nejdůležitější obchodní a vojenské tepně, která spojovala Balkán a tureckou říši se západní Evropou. Přirozeně že již před Jirečkem existovaly některé práce o cestování ze Západní Evropy na Balkán nebo do Orientu. Patřily k nim například cestopisy Stephana Gerlacha, Johana von Hammera, Felixe Petančiče, Antona Vrančiče aj. O starých rukopisných cestopisech v dubrovnických knihovnách referoval již roku 1871 v Radu Jihoslovanské akademie věd P. Matković. Tuto Matkovićovu práci Jireček znal, takže jej mohla inspirovat.⁹ Jirečkovi byla známa rovněž Kiepertova mapa evropského Turecka a mohl se o ní spolehlivě opřít.¹⁰

Jirečkova rozsáhlá studie *Hlavní silnice z Bělehradu do Cařihradu a balkánské průsmyky* (Die Heerstrasse von Belgrad nach Constantinopel und die Balkanpässe) přinášela četné údaje k historické topografii oblastí podél linie Bělehrad—Niš—Sofie—Plovdiv—Cařihrad, tedy k území tří balkánských národů. Bezprostředním vzorem mu mohly být v jistém smyslu především dvě práce J. G. von Hahna, a to o cestách, které pod-

⁷ Tamtéž, 228.

⁸ R. O., *Konstantin Jireček*, Osvěta 1904, 685.

⁹ Podrobněji viz Hynková, H., *Europäische Reiseberichte aus dem 15. und 16. Jahrhundert als Quellen für die historische Geographie Bulgariens*, Sofia 1973, 130–135.

¹⁰ Kiepert, H., *Generalkarte von der europäischen Türkei nach allen vorhandenen Originalkarten und itinerarischen Hilfsmitteln* bearbeitet von H. Kiepert, Berlin 1853.

nikl podél Drinu a Vardaru a hlavně o jeho cestě z Bělehradu do Soluně, dále snad cestopis Griesebachův a Grigorovičův.¹¹

Autor prostudoval mnohé staré cestopisy, mapy a jiné prameny, ověřil si velké množství místopisných údajů, takže jeho dílo je dodnes vzorem pro studie podobného druhu.

Na základě zeměpisné literatury, archeologických pramenů a dochovaných památek a s přihlédnutím k národním písním a pověstem, které kriticky zhodnotil, K. Jireček pak ve třech obšírných kapitolách popsal starou vojenskou cestu v době římské, v období středověku a za vlády osmanského impéria. Přesvědčivě dokázal kontinuitu v používání uvedené vojenské a obchodní cesty a zároveň též existenci mnoha sídel a pevností. Historicky cenné jsou Jirečkovy výklady o politických událostech, konkrétně o jednotlivých významných válečných pochodech a bitvách, dále četné informace o národnostním složení obyvatelstva, o jeho proměnách a obchodních stycích. Poukazuje zejména na to, jak od 16. století slovanské obyvatelstvo v srbských městech nabývá převahy. Ve čtvrté kapitole Jireček popsal balkánské průsmyky a vojenské události, které se v nich odehrály v průběhu dějin. Množstvím faktů nejen historických, geografických a archeologických, nýbrž i z mnoha dalších „oborů lidského vědění“ práce přesahuje vymezený rámec a nabývá obecně balkánského charakteru. Neudivuje nijak, že také tato Jirečkova studie se setkala s výrazným ohlasem jak v Bulharsku, tak v ostatní Evropě. Vyšlo o ní celkem sedmáct referátů a recenzí, hlavně v německém odborném a denním tisku.

Jako docent působil K. Jireček na pražské univerzitě celkem čtyři semestry. V prvním semestru své akademické činnosti měl dvouhodinovou německy čtenou přednášku *Historische Entwicklung der Balkanhalbinsel* (Historický vývoj zeměpisných a národopisných poměrů na Balkánském poloostrově). Ostatní přednášky, které konal v prvních i v dalších semestrech, četl česky.^{12a} Byly to dvouhodinové nebo tříhodinové přednášky o „dějinách latinského císařství v Cařihradě 1204—1261“, dále o „Balkánském poloostrově v 18. století, o dějinách Bulharů za středověku“. V letním semestru studijního roku 1878/1879 přednášel tři hodiny týdně o dě-

¹¹ Hahn, J. G. von, *Reise durch Gebiete des Drin und Wardar im Jahre 1863*, Wien 1867; též, *Reise von Belgrad nach Salonik*, Wien 1868; Griesebach, A., *Reise durch Rumelien und nach Brussa im Jahre 1839*, Göttingen 1841; Grigorovič, I. V., *Očerki putěšestvija po jevropejskoj Turcii*, Kazaň 1848, 2. vyd. Moskva 1877.

^{12a} O tom psal V. Jagičovi v dopise ze dne 4. listopadu 1877: „Letošním zimním semestrem začal jsem svou kariéru univerzitní jako docent východoevropské historie. Čtu o IV. křížové výpravě a o latinském císařství v Cařihradě česky, geografii Balkánského poloostrova německy, celkem 4 hodiny. Posluchačů (mám) celkem 37; mohu býti úplně spokojen“. Viz Narodna sveučilišna biblioteka u Zagrebu, R 4610 b.

jinách Bosny a Hercegoviny, což po okupaci těchto území bylo téma velmi aktuální. V témže roce konal také veřejnou přednášku *Bosna a Hercegovina za středověku*, kterou také uveřejnil v ČČM (o ní viz dále).

Na své univerzitní přednášky se Jireček důkladně připravoval. Vždy však u něho převládal vědec nad pedagogem. Proto v jedné autobiografické skice poznamenal, že jeho docentská činnost na pražské filozofické fakultě probíhala bez povzbudivých podnětů („sie seien ohne Anregung verlaufen“).

I jako vysokoškolský pedagog Jireček nepolevil ve svém vědeckém balkanistickém bádání. To, co nemohl zcela a bez zbytku uplatnit ve své studii o válečných, obchodních a kulturních dějinách i o místopisu Balkánského poloostrova, tj. ve své habilitační práci, uveřejnil v samostatném příspěvku. Pojednal v něm o cestě Václava Budovce z Budova do Cařihradu.¹²

Je s podivem, že se v dosavadních pracích o Jirečkovi tato jeho studie buď vůbec nerozebírá, nebo o ní najdeme pouze letmé zmínky. A už vůbec se o ní nemluví v souvislosti s Jirečkovou balkanistickou orientací. Ve skutečnosti však tato Jirečkova práce velmi úzce souvisí s přípravou předcházející jeho studie. Proto se netýká snad, jak by se na první pohled zdálo, pouze dějin české literatury, nýbrž především Balkánu, konkrétně turecké říše.

K Václavu Budovcovi z Budova se Jireček dostal nepřímou, když se probíral „napolo zapomenutou cestopisnou a zeměpisnou literaturou o Evropejském Turecku.“¹³ Protože „znenadání udeřil“ na hojně zprávy „o Budovcově pobytu v Cařihradu“, považoval Jireček za nutné pojednat o jeho putování (neboť sám Budovec nezanechal žádné písemné paměti) a ukázat tak na postavení a úlohu Cařihradu a turecké říše vůbec i jejich vztahů s evropskými státy.

O Václavu Budovcovi K. Jireček věděl dost z rukověti svého otce k dějinám starší české literatury a dost věděl o popisech cest na východ, které podnikli např. Jan z Lobkovic, Kryštof Harant z Polžic, Václav Vratislav z Mitrovic nebo Heřman hrabě Černín aj. Jenže při studiu cestopisů pojednávajících o cestách evropských cestovatelů do Cařihradu nebo vůbec do Orientu Jireček zjistil mnoho cenných informací. Například to, že popis bulharských ženských krojů, psaní o mohylách v okolí Plovdivu, hypotézy o původu Bulharů a o mramorovém římském sloupu u Niše Václav z Mitrovic doslovně nebo volně přeložil z cestopisu Augeria Busbecqa.¹⁴

Jirečkova studie o člověku, který „převelice žádostiv byl také východní

¹² *Václav Budovec z Budova v Cařihradě*. Podává dr. Konst. Jireček, ČČM, 1877. 417–437, 580–598.

¹³ Tamtéž, 417.

¹⁴ Tamtéž, 416–417.

země projeti a jaký tam způsob jakž ohavného tureckého náboženství, tak i ještě jaké dílo boží při křesťanech pod tím jhem tureckým spatřiti“, je založena na několika cestopisných pracích Johanna Löwenklaua, Solomona Schweigera,¹⁵ na denících Stephana Gerlacha i na Zinkeisenových dějinách osmanské říše.¹⁶ Čerpal rovněž z Hammerových osmanských dějin a z některých novějších vydání Ivana Kostrenčiče o protestantské literatuře u jižních Slovanů a z některých dalších pramenů.¹⁷

Po popisu Budovcovy cesty do Cařihradu se Jireček soustředil na dosti podrobné vylíčení tureckých poměrů a hlavně na zdůraznění podílu slovanského živlu v tureckém impériu, zejména tzv. renegátů, tj. těch, kteří buď z přinucení, nebo dobrovolně přijali islámskou víru. A k těm patřil i „nejmocnější muž v celé říši, mocnější nad sultána samého, veliký vezír Mehmed Sokolović“, který byl, jak poznamenává Jireček, „Jihoslovan“. „Sám o sobě vyprávěl,“ píše dále Jireček, „že pochází z Trebinje a že původně byl diakonem v klášteře Milešově v Hercegovině.“ Autor studie podal jeho výstižnou charakteristiku, vyzvedl jeho kladné stránky jako „nejznamenitějšího tureckého státníka“ (velkým vezírem byl v letech 1565—1579), zároveň však správně podotýká, že Mehmed Sokolović byl „jeden z předních původců úpadku říše turecké“.¹⁸ Ani před sto lety, ani dnes nejsou bez zajímavosti Jirečkova zjištění, že také členové vezírského kolegia byli renegáti: Maďaři, Charváti, Albánci nebo Italové.

Zvláštní pozornost věnoval K. Jireček ve své studii řeckému patriarchátu v Cařihradu, jeho bohatství, které shromáždil od věřících, snahám evangeliků získat nejen Řeky, ale i Turky pro svou víru.¹⁹

V roce 1877 se Jirečkovi naskytla náhodná příležitost navštívit Švédsko. Využil toho a své cestopisné črty uveřejnil v témže a následujícím roce v Osvětě a ve Světozoru. Jak sám autor přiznává, „pěstoval cestopis založený na podrobných studiích o zemích a jejich obyvatelstvu, s všemožně věrným vylíčením fyziognomie krajiny, obyvatelstva a jeho kulturního i hospodářského života“.²⁰

Za svého časově nepřítliší dlouhého působení na pražské univerzitě se K. Jireček seznámil a sblížil s celou řadou nových osobností tehdejšího vědeckého, kulturního i politického života. Byl ve velmi dobrých stycích s redaktorem Osvěty Václavem Vlčkem, dále s Vojtěchem Náprstkem, Janem Gebauerem, Antonínem Fričem, se staročeským politikem Františkem Braunerem, Jiřím Pražákem, Františkem Vejdovským, Emerichem

¹⁵ *Ein neue Reyssebeschreibung auss Teutschland nach Constantinopel und Jerusalem*, Nürnberg 1608.

¹⁶ Zinkeisen, J. W., *Geschichte des Osmanischen Reichs in Europa*, 1840—1863.

¹⁷ *Urkundliche Beiträge zur Geschichte der protestantischen Literatur der Südslawen 1559—1855*. Gesammelt und herausgegeben von Ivan Kostrenčič, Wien 1874.

¹⁸ Jireček, K., *Václav Budovec z Budova v Cařihradě*, 432.

¹⁹ Tamtéž, 582.

²⁰ R. O., *Konstantin Jireček*, Osvěta 1904, 685.

Maixnerem, Janem Krejčím, Janem Votkou, Františkem Šimáčkem a dalšími.

Jireček pokračoval v korespondenci s lidmi z Balkánu. Jeho okruh známých „Balkánců“ se dále rozšiřoval. Tak např. první zprávu o Bulharu Konstantinu Stoilovovi dostal od M. Drinova již koncem července 1876. O něm se Drinov dověděl od K. Pomjanova. Pomjanov pak poslal Stoilova ke K. Jirečkovi v září 1877. Pomjanov psal Jirečkovi, že Stoilov „přichází do Prahy, by se s jazykem a národem českým seznámil“.²¹ Se Stoilovem, později významným bulharským státníkem, si Jireček pak dopisoval. Od roku 1877 si Jireček dopisoval také s významným chorvátským slavistou Vatroslavem Jagićem a o dva roky později začal korespondovat rovněž s Franjem Miklošičem.²² Pokračovala korespondence s V. D. Stojanovem, s M. Drinovem a se S. Christovem. Především od dvou posledně jmenovaných se Jireček dovídal o stále se zostřujícím srbsko-bulharském sporu. Dokonce se o tom začalo psát v evropském tisku. Spor se týkal pohraničního území Pirotska, Breznicka a Trnska, na němž žilo národnostně smíšené obyvatelstvo. Srbové tyto pohraniční části osvobodili a začali tvrdit, že veškeré obyvatelstvo je srbské. S. Christov se obracel na Jirečka dokonce s prosbou, aby vystoupil v tisku na obranu bulharské národnosti na Pirotsku a aby napsal, „že Srbové zapomněli na myšlenku, kvůli které vyhlásili válku“.²³

Christov prostřednictvím pražských Bulharů poslal do českého tisku, mj. do listu Pokrok článek, v němž vysvětloval srbsko-bulharský spor. Článek vyšel a vzbudil v Pirotu, kde si jej přečetl také generál Fr. Zach, značný rozruch u srbských důstojníků. Rodák z Pirotu S. Christov se tak stal nejlepším Jirečkovým informátorem (ovšem silně zaujatým a ne vždy objektivním) o srbsko-bulharském sporu.

Ve stejném duchu jako S. Christov psal K. Jirečkovi také M. Drinov. Dne 1. května 1878 mu sděloval ze Srědce (pozdější Sofie), že se Srbové „pustili do posrbšřování těchto území a používají k tomu různá jezuitsko-bašibuzucká opatření“. A dodává: „Doufáme, že Srbové nedosáhnou svého cíle, ale je nám velmi lito, že v takové době dělají takové věci, které jim nedělají čest a dokonce kompromitují jižní Slovaný.“²⁴

Simeon Christov několikrát ve svých dopisech naléhal na K. Jirečka, aby vystoupil v tisku a ve sporu srbsko-bulharském se zastal Bulharů. Na základě obširných informací, které mu Christov s Drinovem poskytl ve svých dopisech, Jireček napsal do Pokroku článek *Spor srbsko-bulhar-*

²¹ *Iz archiva na Konstantin Ireček*, II, 140.

²² *Tamtéž*, 36.

²³ *Tamtéž*, 137. Obsah dopisu s některými citáty v bulharštině najdeme též v Jirečkově deníku *Zápisky za léta 1877–1878*, listy 76 a 77, Archiven institut na BAN, fond Ireček, 97 e.

²⁴ *Iz archiva na Konstantin Ireček*, II, 143.

ský.²⁵ Poděkoval mu za něj M. Drinov hned počátkem července, „že nepřestává hájit naši zemi, kterou i Srbové tak bezohledně trhají“.²⁶ Také S. Christov byl spokojen a napsal: „Jsem rád, když vidím, jak junácky hájíte pravdu, tím více, že hájíte pravdu národa, který potřebuje takové lidi v dnešní situaci...“²⁷

Rusko-rumunsko-tureckou válku, osvobození Bulharska, mír v San Stefanu, vytvoření Bulharského knížectví atd. Jireček sledoval velmi bedlivě. Shromazďoval z tehdejšího našeho i evropského tisku všechny potřebné informace o situaci na Balkáně. Třebaže pro krátkost času a nedostatek materiálu odmítl T. Peevovi napsat o hrůzách v době Dubnového povstání, měl již počátkem roku 1878 dostatek materiálu, aby uvítal vytvoření bulharského státu článkem *Knížectví bulharské*.²⁸

Stejně jako za všechny práce o bulharských dějinách i o současnosti také za tento článek byli Bulhaři Jirečkoví vděční. V dubnu 1878 K. Stoilov psal: „Kudy jsem chodil, vyprávěl jsem o Vašem článku o bulharském knížectví v Osvětě.“²⁹ Jirečkův článek byl pak o několik měsíců později přeložen do bulharštiny bývalým pražským studentem G. Benevem a vyšel též jako samostatná brožura.³⁰

Konstantin Stoilov nacházel v Jirečkově článku velmi „zajímavé materiály“ a chválil jej také proto, „že ukazuje, jak dlouho byla živá u Bulharů politická myšlenka a jak se již od počátku tohoto století pracovalo pro realizaci toho, co dnes vidíme“. A dále psal: „S nadšením vidím, že Váš článek usiluje dokázat, že u našeho národa vždycky existovaly šlechetnější mravní ideje.“³¹

Bulhaři byli jak známo proti rozdělení Bulharska, které se připravovalo a jež pak schválil Berlínský kongres v červnu 1878. Stoilov organizoval protestní noty a byl dokonce pro to, aby bylo připraveno povstání. Tato jeho myšlenka se však „nesetkala s ohlasem“.³² Jireček rovněž odmítl myšlenku povstání.³³

Již počátkem července 1878 Jireček z tisku věděl, že kongres v Berlíně rozhodl o rozdělení Bulharska, třebaže oficiální dokumenty ještě vydány nebyly. Bral to jako fakt a správně viděl cestu ke sjednocení obou částí. Psal o tom K. Stoilovovi: „Cílem budoucího politického úsilí Bulharů přirozeně bude sjednocení obou knížectví. K tomuto sjednocení dojde

²⁵ Pokrok, 15. června 1878; viz též Sís, VI., *Korespondencijata na K. Ireček s M. Drinov*, Sofija 1924, 212, 268.

²⁶ *Iz archiva na Konstantin Ireček*, II, 144–145.

²⁷ Tamtéž, I, 154.

²⁸ Jireček, K., *Knížectví bulharské*, Osvěta 8, 1878, 321–337, 401–419.

²⁹ *Iz archiva na Konstantin Ireček*, I, 142.

³⁰ *Bălgarsko knjažestvo* ot d-r K. Ireček, Plovdiv 1878.

³¹ *Iz archiva na Konstantin Ireček*, I, 151.

³² Tamtéž, 152.

³³ Tamtéž, 155.

snadněji, protože rozdělení se neopírá o žádné historické nebo přirozené důvody.“

Bulhaři by měli podle Jirečka více „agitovat“ v západní Evropě prostřednictvím tamního tisku pro své cíle a „vůbec musí samostatněji vystupovat na scéně; to, že chyběl výborný Bulhar na kongrese (v Berlíně byli nejen Rumuni, Srbové, Řekové, Černohorci, ale také Arménci, Starosrbové, Bosňáci aj.), potvrzuje obecný názor, že Bulhaři jsou prostý ruský instrument, který se sám o nic nestará a na nic nemyslí, že Bulhaři sami nemají ani schopné lidi.“³⁴

Už v první polovině roku 1878 se čeští dobrovolníci hlásili do služeb armády, zdravotnictví i administrativy osvobozeného Bulharska, které potřebovalo kvalifikované síly. „Zatím velmi potřebujeme dva tři české lékaře. Najdou-li se takoví důstojní mužové, sdělte mi, podle možnosti, telegraficky. V budoucnu budeme potřebovat mnoho českých činitelů,“ psal M. Drinov Jirečkovi.³⁵

Nové kvalifikované síly potřebovala také Východní Rumelie. Již v červnu 1879 se Teodor Kesjakov obrátil na Jirečka s prosbou, aby mu doporučil schopné právníky, kteří by byli ochotni pracovat v Jižním Bulharsku. Časopis Právník otiskl výtah z Kesjakovova dopisu a přihlášky právníků shromažďoval prof. právnícké fakulty Antonín Randa. Jirečkovi šlo o to, aby se do Bulharska nehlásili lidé nezkušení nebo „dobrodruzi, nýbrž . . . lidé zkušení, kteří již mají nějakou praxi a nikoli mladíci, kteří sotva znají teorii“.³⁶

Několik měsíců po osvobození Bulharska byla situace značně neutěšená. Byla sice zřízena krajská, městská a soudní rada, vypracovávaly se zákony, do čela nových správních orgánů byli postaveni mladí Bulhaři, ti však „bohužel neprojevují nijak tu vášnivost a sebeobětování, které se od nich očekávaly. „Je špatné, co lze pozorovat po celé naší vlasti, totiž velká láska k penězům, která vede k činům vpravdě opovržením hodným“. Byla jmenována nejvyšší rada v čele s ruským knížetem A. Dondukovem-Korsakovem. S výjimkou M. Drinova, který byl jmenován ministrem osvěty, ostatní ministři byli Rusové. K. Stoilov pracoval v ústřední správě a studoval turecké zákony. S Drinovem byl v neustálém kontaktu. „Naši se nyní cpou do služeb: já naopak je me tiens á la reserve, protože se domnívám, že si ve všem musí člověk zachovat svou důstojnost.“³⁷

Počátkem července 1878 K. Stoilov psal z Plovdivu K. Jirečkovi, že s Drinovem by si přáli, aby Jireček přijel do Bulharska. Je to vlastně první nabídka, která byla učiněna ze strany Bulharů, aby Jireček nastoupil do bulharských služeb. Byla to Drinovova myšlenka přitáhnout do

³⁴ Tamtéž, 155.

³⁵ Tamtéž, 155.

³⁶ *Iz archiva na Konstantin Ireček*, II, 146–147, 148.

³⁷ Tamtéž, I, 150.

Bulharska svého známého českého vědce. Stoilov psal Jirečkovi: „Náš lid bude mít neocenitelný užitek, bude-li moci využít ve věci svého obrození schopností takového výborného a nadšeného pracovníka, jakým jste Vy.“

Pro K. Jirečka byla nabídka lákavá, protože přes veškeré vědecké práce, které si získaly uznání jak u nás, tak i za hranicemi, neměl šance na velkou univerzitní kariéru. Na filozofické fakultě pražské univerzity, kde přednášel, vedly mezi sebou boj o převahu tři skupiny: cizí Němci, rakouští Němci a Češi. Také skutečnost, že Hohenwart, v jehož vládě byl Konstantinův otec ministrem kultu a vyučování, padl, měla pro rodinu Jirečků nepříjemné následky.

Nabídka však nemohla být konkretizována. Sám Drinov nevěděl, zda zůstane ve funkci ministra osvěty, proto váhal oficiálně Jirečka pozvat a vzít tak na sebe odpovědnost. Psal: „Věci jsou stále zcela nejasné, neví se, jaká bude budoucnost našeho národa.“ Stoilov i Drinov si přitom byli vědomi, že pro Jirečka bude takový krok rozhodující a že určí celou další jeho životní dráhu. Jak mu Stoilov prozrazoval v dopise, Drinov měl v úmyslu nabídnout Jirečkovi místo sekčního šéfa v ministerstvu osvěty s platem 9000 franků ročně a s tím, že by měl dostatek času pokračovat ve své vědecké práci. Stoilov si přál, aby Jireček nabídku přijal a aby pracoval také „prakticky v prostředí národa, který tolik miluje“.

Z korespondence jasně vyplývá, že Jireček o takové možnosti věděl již dříve, když s ním o tom o dva tři roky předtím hovořil Drinov. Tenkrát však podobné plány byly in partibus infidelium. Ani v roce 1878 však situace v Bulharsku nebyla pro Jirečka tak jasná, aby mohl na nabídku odpovědět pozitivně, třebaže si byl vědom, že „návrh mu otvírá pole působnosti, v němž by mohl rozvinout všechny své schopnosti a veškerou svou činnost, a to v prostředí mladého, dobrého a nadějného lidu a ve spolupráci s upřímnými lidmi, nadšenými stejnými myšlenkami“.

Jirečkově rozhodnutí, zda přijmout nebo nepřijmout nabídku jeho bulharských přátel, záviselo na mnoha okolnostech. Mimo jiné také na tom, zda Drinov zůstane ve funkci ministra osvěty. Dále se Jireček obával, že by jako mladý člověk s vysokým postavením mohl vyvolat žárlivost starších Bulharů a dostat se „do dosti nepříjemné situace“. Kladl si také přirozeně některé podmínky. Za nejdůležitější ovšem pokládal to, že je třeba vyčkat „konečného vyřešení bulharské otázky a potvrzení míru“. Proto Stoilovovi nakonec roku 1878 sdělil, že „tento rok nemůže přijet“.³⁸

Zprávy o tom, že Jireček přijal místo, které mu M. Drinov nabídl, doslova se rozletěly Evropou. Stalo se, že se v Jirečkově nepřítomnosti (byl v Dubrovniku) na podzim roku 1878 objevila v Národních listech informace z Oděsy, kterou napsal jistý Čech, že ministr osvěty M. Drinov „navrhl jako svého pomocníka K. Jirečka, který požívá obrovské popu-

³⁸ Tamtéž, 157.

larity v Bulharsku i v Rusku a že p. Jireček tuto funkci již přijal“. Přirozeně že tuto informaci přetiskly všechny deníky nejen v Praze, ale i ve Vídni, v Německu a v Srbsku. Zpráva tak vyvolala velký rozruch. Po návratu do Prahy se ho všichni vyptávali, jak je to s jeho odjezdem do Bulharska, Jireček sám o tom nic konkrétního ještě nevěděl a psal o tom všem K. Stoilovovi v polovině prosince 1878.

Také v Bulharsku se ve vysoce postavených kruzích inteligence o Drinovově nabídce K. Jirečkovi vědělo. V. Palauzov, jeden z překladatelů Jirečkovy knihy o dějinách bulharského národa do ruštiny, počátkem roku 1879 mu napsal, že se těší na shledání s ním v Sofii. Jirečkův odjezd do Bulharska nebyl však bez překážek. Koncem května 1879 mu Drinov oznámil, že mu nemůže o jeho přestěhování do Bulharska sdělit nic pozitivního, protože veškeré funkce v tehdejší dočasné správě zaujímají ruští osvoboditelé. Drinov mu chtěl zajistit trvalé místo, musel však čekat, až se naskytne příležitost a až se „vyjasní situace“. „Bulhaři jednohlasně vysoko hodnotí Vaši práci a zásluhy,“ psal mu Drinov, „bezmezně si Vás váží, milují Vás a z celého srdce si přejí Vás vidět v knížectví“.³⁹ Jak je známo, Konstantin Jireček přijel poprvé do Bulharska až 9. listopadu 1879.

³⁹ Tamtéž, II, 146.

